

A photograph of three students in a science laboratory. A boy in a red plaid shirt is looking through a microscope. A girl in a light blue shirt is also looking at the microscope. Another boy is visible in the background. The scene is brightly lit with large windows in the background.

**Het beroepsgerichte
programma bestaat uit
een profielvak en
keuzevakken**

Nieuw vmbo

Uitslagbepaling beroepsgerichte programma's vmbo
vanaf 1 augustus 2016¹

■ Jacqueline Kerkhoffs

Drs J. Kerkhoffs is directeur van de Stichting Platforms VMBO.
E-mail: j.kerkhoffs@platformsvmbo.nl

De grootste verandering sinds de invoering van de Mammoetwet¹ zo noemen mensen in het vmbo de vernieuwing van de beroepsgerichte programma's voor deze vorm van onderwijs. Of dat zo is laat ik graag over aan het oordeel van deskundigen. Revolutionair is wel, als ik dat woord mag gebruiken, de introductie van de mogelijkheid voor leerlingen om een deel van hun programma zelf samen te stellen. De helft van het programma bestaat uit keuzevakken die leerlingen (als de school daarvoor de ruimte geeft) zelf kunnen kiezen. Het beroepsgerichte programma bestaat vanaf 2016 uit een profielvak en keuzevakken die, op verzoek van het veld, in willekeurige volgorde afgesloten mogen worden. Dit biedt mogelijkheden, maar legt meer nadruk dan voorheen op schoolexamens.

Het vmbo kent verschillende leerwegen die qua inhoud en niveau van elkaar verschillen. Leerlingen in de basisberoepsgerichte en kaderberoepsgerichte leerweg volgen 4 avo-vakken en een beroepsgericht programma van gemiddeld 12 uur. Leerlingen in de gemengde leerweg volgen één beroepsgericht programma dat ongeveer 4 uur per week omvat en vijf avo-vakken en leerlingen in de theoretische leerweg doen examen in zes avo-vakken. Alle leerlingen krijgen Nederlands, Engels,

maatschappijleer, lichamelijke oefening en een kunstvak en moeten deelnemen aan de reken-toets. Daarnaast volgen leerlingen algemene vakken die gekoppeld zijn aan het profiel dat ze gekozen hebben (zie schema hieronder).

Op 1 augustus 2016 zijn er nieuwe beroepsgerichte programma's in het vmbo geïntroduceerd. In de basisberoepsgerichte, kaderberoepsgerichte en gemengde leerweg. 33 afdelingsprogramma's hebben plaats gemaakt voor tien profielen. Een leerling kiest aan het eind van het tweede leerjaar één van die tien profielen. Met de keuze voor een profiel worden ook de profielgebonden avo-vakken vastgelegd. Als een leerling bijvoorbeeld kiest voor Bouwen, wonen en interieur (BWI) dan moet hij naast Nederlands en Engels, examen

De bolletjes voor het profiel laten zien uit welke sector een profiel afkomstig is, Het begrip sector bestaat echter niet meer in de WVO (wet voortgezet onderwijs)

¹ Met dank aan Coen Mulder en Ruud van Leeuwen voor de illustraties

doen in wiskunde en nask1 (combinatie van de twee schoolvakken natuur- en scheikunde). Sinds 2016 kiezen leerlingen geen sector of beroepsgericht programma meer, maar een profiel. Er zijn tien profielen ontwikkeld (zie figuur pagina 7). Scholen hebben licentie voor een profiel. Welk profiel een school aanbiedt is dus afhankelijk van die licentie. Hoewel scholen vrij zijn in het aantal lesuren dat ze aan een vak besteden, zijn de beroepsgerichte programma's voor de basisberoepsgerichte leerweg en de kaderberoepsgerichte leerweg ontwikkeld op ongeveer 800 uur in twee leerjaren, dat is gemiddeld 12 lesuren per week en voor de gemengde leerweg op ongeveer 320 uur van de totaal wat neerkomt

op gemiddeld 4 lesuren per week.

Onderstaand schema geeft een overzicht van de profielgebonden avo-vakken.

Het beroepsgerichte programma zit ingewikkeld in elkaar. Het bestaat voor alle leerlingen uit een profielvak en keuzevakken. Het profielvak bestaat weer uit vier profielmodulen. Leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg volgen 4 profielmodulen (het hele profielvak) en 4 keuzevakken. Leerlingen in de gemengde leerweg doen de helft van dit programma: twee aangewezen profielmodulen en twee keuzevakken. In zowel de profielmodulen als de keuzevakken

Verplichte vakken voor alle leerlingen		
• Nederlands • Engels • Rekenen (deelname aan rekentoets) • Lichamelijke oefening • Maatschappijleer • Kunstvak		
Profiel:	Verplicht vak 1:	Verplicht vak 2:
- Economie en ondernemen	Economie	Keuze uit: Wiskunde of Frans of Duits
- Horeca, bakkerij en recreatie		
- Zorg en welzijn	Biologie	Keuze uit: Wiskunde of Maatschappijkunde of Aardrijkskunde of Geschiedenis
- Bouwen, wonen en interieur	Wiskunde	Nask 1
- Produceren, installeren en energie		
- Mobiliteit en transport		
- Media, vormgeving en ict		
- Maritiem en techniek		
- Groen	Wiskunde	Keuze uit: Biologie of Nask1
- Dienstverlening en productie	2 vakken uit Wiskunde, Nask 1, Biologie en Economie	

is een kern verwerkt waarin meer algemene vaardigheden beschreven zijn die in het onderwijsprogramma een rol spelen. Loopbaanoriëntatie en Begeleiding (LOB) maakt deel uit van deze kern.

Onderstaand schema laat de opbouw van het beroepsgerichte programma zien:

CSPE en SE

Het profielvak wordt afgesloten met het centraal schriftelijk en praktisch examen (CSPE). Scholen die dat willen kunnen over de stof van het profielvak ook schoolexamens (SE) afnemen. De keuzevakken worden afgesloten met schoolexamens.

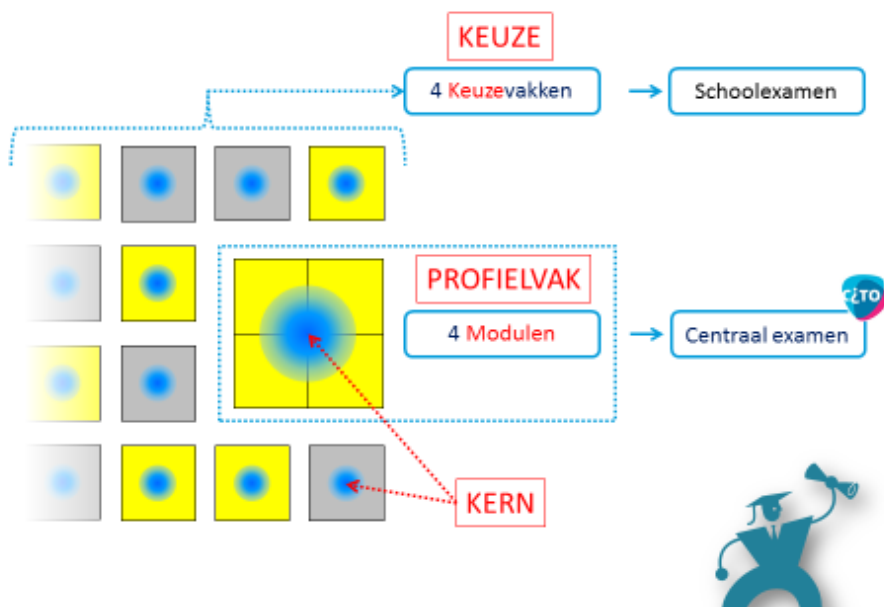
De ontwikkeling van de nieuwe examenprogramma's heeft plaatsgevonden in nauwe samenwerking met ongeveer 50 pilotscholen en de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Economische zaken (voor het groene onderwijs). Deze pilotscholen hebben de nieuwe structuur en het nieuwe program-

ma met leerlingen 'uitgeprobeerd'. Op basis van hun ervaringen zijn de programma's en de examens bijgesteld.

Vanaf de start van het traject (2012) hebben scholen gevraagd om het mogelijk te maken het profielvak eerder af te sluiten dan de keuzevakken. Dit zou echter betekenen dat schoolexamens ná het centraal examen afgenomen worden en dat is in strijd met wet- en regelgeving. Door het beroepsgericht programma in twee afzonderlijke vakken te splitsen (profielvak en keuzevakken) is het wel mogelijk het profielvak af te sluiten vóór de keuzevakken. Scholen die over de stof van het profielvak schoolexamen af willen nemen, moeten dat nog steeds doen vóór het centraal examen.

In 2017 bieden ongeveer 50 scholen hun leerlingen de mogelijkheid om in leerjaar 3 deel te nemen aan het CSPE. In de meeste gevallen zijn dit andere scholen dan de eerder genoemde pilotscholen. Leerlingen die aan het eind van leerjaar 3 deelnemen aan het CSPE

Structuur beroepsgericht programma

hebben in leerjaar 3 het profielvak afgesloten en starten in leerjaar 4 met de keuzevakken. Aan de beslissing om het CSPE af te nemen in leerjaar 3 liggen verschillende overwegingen ten grondslag, bijvoorbeeld dat leerlingen na het profielvak zich willen specialiseren of dat ze juist een heel andere kant op willen.

Voorbeelden

Specialisatie (verdiepen)

Het profielvak Horeca, bakkerij en recreatie bestaat uit vier profielmodulen: Gastheerschap, Bakkerij, Keuken en Recreatie. Een leerling wil na dit brede profielvak zich specialiseren in de Bakkerij en kiest vier keuzevakken die bij deze specialisatie passen.

Als deze leerling het profielvak in het derde leerjaar heeft gedaan en in het vierde leerjaar zijn keuzevakken dan zou hij in de oude situatie aan het eind van het vierde leerjaar CSPE moeten doen over het brede programma en dus moeten beschikken over kennis en vaardigheden die hij een jaar lang niet ontwikkeld heeft. Een school kiest er dan vaak voor examentraining te geven om de leerling zo voor te bereiden op het brede CSPE. In de nieuwe situatie zou een school er ook voor kunnen kiezen het CSPE aan het eind van leerjaar 3 af te nemen. De examentraining kan dan vervallen en een leerling heeft meer tijd voor zijn keuzevakken.

Verbreiding

Stel een leerling kiest aan het eind van leerjaar 2 voor het profiel Mobiliteit en transport. In de loop van leerjaar 3 komt hij erachter dat deze richting niet bij hem past. Hij besluit na het profielvak keuzevakken te kiezen die hem de mogelijkheid bieden zich te oriënteren op andere profielen en kiest uiteindelijk voor Zorg & welzijn. Aan het eind van leerjaar 4

zou deze leerling CSPE moeten doen over Mobiliteit en transport, een profiel waaraan hij al een jaar lang geen aandacht meer heeft besteed en waar zijn hart niet ligt. De kans dat de leerling slaagt voor dit CSPE is niet erg groot. Deze leerling zal er voor kiezen het CSPE over het profielvak Mobiliteit en transport af te leggen aan het eind van leerjaar 3, om zich daarna breder te oriënteren.

Er zijn echter ook scholen die er heel bewust voor kiezen het CSPE af te nemen aan het eind van leerjaar 4, omdat leerlingen dan een jaar ouder zijn, zich verder ontwikkeld hebben en wellicht hogere cijfers halen.

In principe kan een school per leerling bepalen wanneer het CSPE wordt afgenomen.

De afsluiting en slaag- zakregeling van het beroepsgericht programma is voor de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg anders dan voor de gemengde leerweg, vandaar dat hierna eerst op de eerste twee leerwegen ingegaan wordt en daarna op de gemengde leerweg.

Basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

Het beroepsgerichte programma in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg bestaat uit de volgende vakken:

1. het profielvak dat met een CSPE wordt afgesloten. Een school mag besluiten over de stof van het profielvak ook een SE af te nemen. Dit SE moet afgesloten zijn vóór het CSPE aanvangt.
2. (minimaal) vier beroepsgerichte keuzevakken. Deze beroepsgerichte keuzevakken worden afgesloten met een SE.
- 3.

Profielvak

Voor de bepaling van het eindcijfer voor het profielvak tellen de resultaten van het SE (als de school dat afneemt) en het CSPE elk voor 50% mee. Het schoolexamen moet afgesloten

zijn voordat de leerling deelneemt aan het centraal examen. Besluit een school geen SE af te nemen over het profielvak dan bepaalt het CSPE het totale eindcijfer. Dit eindcijfer wordt dan bepaald door één toets. Sommige scholen vinden deze ene toets en dit ene cijfer voldoende, anderen kiezen ervoor het eindcijfer voor het profielvak niet af te laten hangen van één toets. Welke keuze gemaakt wordt is aan de school.

De opbouw van het eindcijfer voor het profielvak in schema:

Het cijfer behaald voor het CSPE telt één keer mee in het berekenen van het gemiddeld over de centrale examens. Voor alle CE's samen (voor alle vakken waarin de leerling CE doet) moet een leerling gemiddeld een 5.5 halen om te kunnen slagen

Beroepsgerichte keuzevakken

Elk beroepsgericht keuzevak wordt middels een SE, conform het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) van de school afgesloten. Dit levert per keuzevak één afgerond cijfer (tevens afgerond eindcijfer) SE op.

Combinatiecijfer basisberoeps- en kaderberoepsgerichte leerwegen

Het gemiddelde van de eindcijfers SE van ten minste vier keuzevakken vormen samen het combinatiecijfer dat meetelt voor de uitslagbepaling.

De opbouw van het combinatiecijfer keuzevakken in een schema:

Meer beroepsgerichte keuzevakken in de berekening meenemen mag. Het aantal kan per leerling verschillen. Als daarvoor gekozen wordt, moeten de SE-cijfers van alle keuzevakken opgeteld worden en gedeeld worden door het aantal keuzevakken. Alle keuzevakken die in de berekening worden meegenomen worden met naam en SE-cijfer vermeld op de cijferlijst.

**Keuzevakken worden
alleen met schoolexamens
afgesloten**

Uitslagbepaling basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

Het eindcijfer voor het profielvak en het combinatiecijfer voor de beroepsgerichte keuzevakken tellen elk één keer mee bij het beantwoorden van de vraag of een leerling geslaagd is.

Gemengde leerweg

Het beroepsgerichte programma in de gemengde leerweg bestaat uit de volgende vakken:

1. het profielvak, bestaande uit twee aangewezen profielmodulen, dat met een

CSPE wordt afgesloten. Een school mag besluiten over de stof van het profielvak ook een SE af te nemen. Dit SE moet afgesloten zijn vóór het CSPE aanvangt.

2. (minimaal) twee beroepsgerichte keuzevakken, die elk enkel met een schoolexamen (se) worden afgesloten.

Vanwege de geringe omvang van het profielvak en de ook het aantal verplichte beroepsgerichte keuzevakken in de gemengde leerweg, worden de eindcijfers voor de beroepsgerichte vakken gecombineerd tot één combinatiecijfer gemengde leerweg.

Rekenvoorbeelden

Voorbeeld basis- en kaderberoepsgerichte leerweg

Cijfer SE profielvak: 7,1

Cijfer CSPE: 6,7

	Cijfer SE	Cijfer CSPE	Eindcijfer
Profielvak	7,1 (50%)	6,7 (50%)	$7,1 + 6,7 = 13,8$ $13,8 / 2 = 6,9 \text{ à } 7$

Eindcijfer SE keuzevak 1: 6

Eindcijfer SE keuzevak 2: 6

Eindcijfer SE keuzevak 3: 7

Eindcijfer SE keuzevak 4: 7

	Weging combinatie SE	CSPE	Berekening combinatiecijfer	Combinatiecijfer
Keuzevak 1*	6 (25%)	n.v.t.	$6 + 6 + 7 + 7 = 26$ $26 / 4 = 6,5$	7
Keuzevak 2*	6 (25%)	n.v.t.		
Keuzevak 3*	7 (25%)	n.v.t.		
Keuzevak 4*	7 (25%)	n.v.t.		
Keuzevak 5	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Profielvak

Voor de bepaling van het eindcijfer voor het profielvak tellen de resultaten van het SE (als de school dat afneemt) en CSPE elk voor 50% mee. Besluit een school geen schoolexamen af te nemen dan bepaalt het CSPE het totale eindcijfer.

Beroepsgerichte keuzevakken

Elk beroepsgericht keuzevak wordt afgesloten middels een schoolexamen (SE) (conform het PTA). Dit levert per keuzevak een eindcijfer op.

Combinatiecijfer gemengde leerweg

Voor de bepaling van het combinatiecijfer voor het beroepsgericht programma (profielvak + twee beroepsgerichte keuzevakken) in de gemengde leerweg telt het eindcijfer van het profielvak net zo vaak mee als het aantal eindcijfers van de beroepsgerichte keuzevakken.

De opbouw van het combinatiecijfer beroepsgericht programma in schema:

Meer beroepsgerichte keuzevakken in de berekening meenemen mag. Alle gevolgde keuzevakken staan met naam en behaald se-cijfer (tevens eindcijfer) op de cijferlijst. Bij de uitslagbepaling telt het eindcijfer van het profielvak net zo vaak mee als het aantal eindcijfers van de beroepsgerichte keuzevakken. Stel dat een leerling dus zes beroepsgerichte keuzevakken heeft afgesloten,

Rekenvoorbeelden

Voorbeeld gemengde leerweg

Cijfer SE profielvak: 7,1

Cijfer CSPE: 6,5

Eindcijfer se keuzevak 1: 6

Eindcijfer se keuzevak 2: 6

	Weging cijfer SE	Weging CSPE	Eindcijfer	Berekening combinatie- cijfer	Combinatiecijfer
Profiel- vak	7,1 (50%)	6,5 (50%)	$7,1 + 6,5 = 13,6$ $13,6 / 2 = 6,8 \text{ à } 7$	$7 + 7 + 6 + 6 = 26$ $26 / 4 = 6,5$	7
Keuze- vak 1*	6	n.v.t.	6		
Keuze- vak 2*	6	n.v.t.	6		
Keuze- vak 3	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

dan telt bij het bepalen van het combinatiecijfer beroepsgericht het cijfer voor het profielvak 6 keer mee.

Het cijfer behaald voor het CSPE telt één keer mee in het berekenen van het gemiddeld over de centrale examens. Dit gemiddelde moet te minste een 5.5 zijn.

Samenstellen van schoolexamens en PTA's

Ervaring heeft geleerd dat veel docenten behoefte hebben aan ondersteuning als het gaat om het samenstellen van schoolexamens en PTA's. Op basis van deze vraag is een aanbod ontwikkeld, dat bestaat uit:

- Een leergang schoolexaminering voor docenten beroepsgerichte programma's, zie <https://bijscholingvmbo.nl/cursussen/leergang-schoolexaminering-vmbo/>
- Een training PTA- en toetsconstructie voor avo-docenten werkzaam in het vmbo, zie <https://bijscholingvmbo.nl/cursussen/PTA-en-toetsconstructie-voor-avo-docenten-vmbo/>
- Het beschikbaar stellen van materiaal dat in de leergang gebruikt wordt, zie <http://www.platformsvmbo.nl/schoolexaminering>

Schoolexamenbank

Alle examenprogramma's in het VO kennen als regel dat 50% van het programma afgesloten wordt met een CE en 50% met een (of meer) SE. Wat in het CE getoetst wordt mag ook in het SE aan de orde komen. Wat in het CE niet getoetst wordt moet met een SE afgesloten worden. Veel scholen kennen deze regel niet en toetsen voortdurend door middel van SE's CE-stof om leerlingen zo optimaal voor te bereiden op het centraal examen. Doordat keuzevakken nu in het vmbo met naam en cijfer op de eindlijst komen te staan hebben de keuzevakken en de schoolexamens een prominenter plaats gekregen in het onderwijs. Het beroepsgerichte programma bestaat uit een profielvak (50%) en keuzevakken (50%). Het

profielvak wordt afgesloten met het CSPE (CE) en de keuzevakken met SE's. Zo is de verdeling (50% van het programma CE en 50% SE) die voor alle examenprogramma's geldt gehandhaafd.

Omdat keuzevakken alleen met schoolexamens worden afgesloten krijgen schoolexamens een prominenter plaats in het vmbo dan tot nu toe vaak het geval was.

Om docenten te helpen bij het samenstellen van hun schoolexamens wordt er gewerkt aan een schoolexamenbank. Hierin komen voor alle keuzevakken, toetsitems waarmee docenten zelf schoolexamens kunnen samenstellen en voorbeeld schoolexamens. In de school-examenbank kunnen docenten toetsitems en schoolexamens bewerken en zo op maat van hun leerlingen/hun onderwijs maken, de bank houdt bij of er nog sprake is van een valide toets. Basis hiervoor vormt de verdeling over toetsvormen en toetsen (praktijk en theorie) die Cito hanteert bij het samenstellen van examens. Elk toetsitem is gemetadateerd, waardoor het systeem bij kan houden of er voldoende variatie in de toets aanwezig is. Is dit niet het geval dan wordt dit op het scherm zichtbaar en kan de docent die een toets samenstelt andere keuzes uit toetsitems maken, maar dat hoeft niet.

Om van de schoolexamenbank gebruik te kunnen maken krijgen docenten een inlogcode, alleen met deze code krijgen ze toegang tot de bank. Dit moet voorkomen dat toetsen openbaar worden. Uiteraard is geheimhouding belangrijk. Dit geldt echter maar voor een deel van de examens, de theorievragen. Een groot deel van de beroepsgerichte examens (CE en SE) bestaat uit het toetsen van vaardigheden. Een leerling moet laten zien dat hij bijvoorbeeld een presentatie kan maken. Dat die vaardigheid getoetst wordt is vaak geen verrassing. Examen doen in vaardigheden is ook iets anders dan 'alleen maar' examen doen door middel van theorievragen.

Gebruikmaking van de schoolexamenbank is op vrijwillige basis, schoolexamens blijven

de verantwoordelijkheid van de school. De schoolexamenbank wordt rond de zomervakantie gelanceerd. Gebruikmaking van deze bank is niet gratis.

Een belangrijk doel van het nieuwe vmbo is het versoepelen van de overgang tussen vmbo en mbo. De examenprogramma's moeten voor een inhoudelijk betere aansluiting zorgen. LOB in de kern van de programma's draagt bij aan een bewuste keus van de leerlingen voor een bepaalde vervolgopleiding (vmbo is immers geen eindonderwijs). Door middel van keuzevakken kan een leerling in het vmbo ontdekken of een bepaalde richting bij hem past. Sommige leerlingen verdiepen hun programma met keuzevakken. Zij weten bijvoorbeeld dat ze op het MBO verder willen in metaaltechniek. Na het profielvak PIE kunnen zij dan kiezen voor verdiepende keuzevakken (bijvoorbeeld: booglassen, praktisch booglassen, plaat- en constructiewerk en verspaningstechnieken). Samen met het mbo wordt bekeken of een leerling met een dergelijk pakket aan keuzevakken al een stukje van de MBO-opleiding af kan sluiten in het vmbo. Dit kan op verschillende manieren:

- Vmbo en mbo docenten maken afspraken over de inhoud van het onderwijs, bijvoorbeeld over de technieken die precies geleerd worden en de manier waarop die technieken geleerd worden
- Vmbo en mbo docenten stellen samen een pakket van keuzevakken samen op basis waarvan de leerling die dat pakket gevolgd heeft bijvoorbeeld op een hoger niveau in kan stromen (niveau 3 in plaats van niveau 2) in het mbo of een opleiding sneller kan doorlopen (een niveau 2 opleiding in anderhalf jaar in plaats van 2 jaar)
- Vmbo en mbo docenten maken samen schoolexamens.
- Docenten van het mbo beoordelen exa-

Het profielvak wordt met een CSPE (centraal schriftelijk en praktisch examen) afgesloten

menwerkstukken op basis van de criteria die voor het mbo gelden.

- Docenten van het mbo zijn aanwezig bij de examens van vmbo-leerlingen.

Op dit moment wordt voor enkele keuzevakken uit verschillende profielen samen met het mbo schoolexamens gemaakt, die leerlingen voordeel op moeten leveren in het MBO.

Informatie over de nieuwe beroepsgerichte programma's vmbo is te vinden op: www.nieuwvmbo.nl. Hier zijn de examenprogramma's van alle profiel- en keuzevakken te vinden. Op de site vindt u ook een link naar de pilot CSPE's die de afgelopen jaren in het kader van de pilot zijn afgenomen. ■